

Ένα ιδιαίτερα επίκαιρο και ενδιαφέρον βιβλίο που αφορά τη Μικρασιατική καταστροφή υπό μορφή ερωτήσεων και απαντήσεων κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Πατάκι. Συγγραφείς του ποιήματος είναι οι ακαδημαϊκοί Άγγελος Συρίγος αναπληρωτής καθηγητής του Παντείου πανεπιστημίου και υφυπουργός παιδείας και ο Ευάνθης Χατζηβασιλείου

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΥΛ. ΒΟΥΡΔΟΥΜΠΑΣ*

καθηγητής της ιστορίας του πανεπιστημίου Αθηνών, γενικός γραμματέας του ιδρύματος της βουλής για τον κοινοβουλευτισμό και τη δημοκρατία. Οι συγγραφείς είναι συνεργάτες του "Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος". Το βιβλίο αυτό που διαβάζεται πολύ εύκολα βρίσκεται στη λίστα των ευπώλητων βιβλίων για μεγάλο χρονικό διάστημα. **Οι συγγραφείς με απλό και κατανοητό τρόπο διερευνούν τα αίτια, την εξέλιξη και τις επιπτώσεις της μικρασιατικής καταστροφής.** Όπως αναφέρουν δε στην εισαγωγή το βιβλίο αυτό αποτελεί μία έμμεση έκκληση για την αποφυγή διχασμών όπως εκείνου που εν πολλοίς είναι υπεύθυνος για την εθνική καταστροφή. Οι συγγραφείς αναφέρουν ότι η διαφωνία μεταξύ του Βενιζέλου και του Κωνσταντίνου κατά τη διάρκεια του Α' παγκοσμίου πολέμου που οδήγησε στον Εθνικό διχασμό ήταν πολύ σημαντική. Αφορούσε τη συμμετοχή της χώρας σε ένα από τους δύο εμπόλεμους συνασπισμούς. Αφ' ενός ο Βενιζέλος διεύλεπε ότι η τριπλή συνεννόηση (η σύμμαχια Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας) θα ήταν η νικήτρια του πολέμου. Αφ' ετέρου ο Κωνσταντίνος θεωρούσε ότι ο Γερμανικός στρατός ήταν δύσκολο να νηπιθεί. Και οι δύο είχαν αρκετά επιχειρήματα και πίστευαν - συμφωνώντας σε αυτό - ότι εάν η χώρα συμμαχούσε με αυτούς που θα πτώγντο στο πόλεμο ο μικρασιατικός Ελληνισμός θα καταστρεφόταν. Σήμερα γνωρίζουμε ότι ο Βενιζέλος πρόβλεψε σωστά αλλά εκείνη την εποχή κάποιος παρατηρητής δεν μπορούσε να είναι βέβαιος γι' αυτό (ούτε να προβλέψει την είσοδο της Αμερικής στο πόλεμο που έγειρε τη πλάστιγγα). **Συνεπώς ο επώδυνος και καταστροφικός Εθνικός διχασμός σχετιζόταν με δύσκολες επιλογές της χώρας τη ταραχώδη εποχή του Α' παγκοσμίου πολέμου από τις οποίες εξαρτάτο η επιβίωση του Ελληνισμού της Ιωνίας.** Το Μάιο του 1919 ο Βενιζέλος βρήκε μια μεγάλη ευκαιρία καθώς οι σύμμαχοι του επέτρεψαν να στείλει στρατό στην Ιωνία για να τηρήσει τη τάξη. Αυτό αποτέλεσε την αρχή της μικρασιατικής εκστρατείας. Την εποχή αυτή δεν υπήρχε ισχυρός αντίπαλος του Ελληνικού στρατού στην Ιωνία ενώ ο Βενιζέλος έστειλε το στρατό βασιζόμενος στην υποστήριξη ενός μεγάλου διεθνούς συνασπισμού. Θεωρούσε ότι εάν δεν τον έσπελνε αργά ή γρήγορα ο μικρασιατικός Ελληνισμός θα είχε εξοντωθεί καθώς οι νέο-Τούρκοι είχαν δείξει τις διαθέσεις τους έναντι του Ελληνικού στοιχείου κατά τη διάρκεια του Α' παγκοσμίου πολέμου. Το αντιπερίηρημα στην απόφαση του Βενιζέλου ήταν ότι η Ελλάδα δεν ήταν δυνατόν να διατηρήσει τον έλεγχο της Ιωνίας με τις στρατιωτικές δυνάμεις της για διάφορους λόγους. Όπως ισχυρίζονται οι συγγραφείς η άποψη ότι η μικρασιατική εκστρατεία ήταν ένας Ελληνικός ιμπεριαλιστικός πόλεμος έχει υποστηριχθεί από πολλούς αλλά όμως δεν ευσταθεί. Η Ελληνική πολιτική απ

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Μικρασιατική καταστροφή - 50 ερωτήματα και απαντήσεις

Των Άγγελου Συρίγου και Ευάνθης Χατζηβασιλείου

Εκδόσεις Πατάκι, Αθήνα 2021, σελ. 255.

Μικρά Ασία βασιζόταν στη απελευθέρωση ομοεθνών - Ελλήνων στη περιοχή της Σμύρνης όπου επικαλείτο ότι υπήρχε πλειοψηφία του Ελληνικού πληθυσμού. Αυτό βέβαια είναι διαφορετικό από τη κλασική έννοια του ιμπεριαλισμού όπου μία χώρα προσπαθεί να ελέγξει πληθυσμούς άλλων χωρών. Τη άποψη περί ιμπεριαλιστικής εκστρατείας της Ελλάδας υποστήριξαν: α) Οι Τούρκοι εθνικιστές του Κεμάλ των οποίων οι απόψεις ήταν ταυτόχρονα εθνικιστικές και αντιιμπεριαλιστικές, β) Η σοβιετική Ρωσία που συντάχθηκε με τον Κεμάλ και τον βοήθησε, γ) το ΚΚΕ το οποίο κατήγγειλε το Ελληνικό εγχείρημα σαν ιμπεριαλιστικό και θεωρούσε ότι ξένες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις "χρησιμοποίησαν την Ελλάδα" για τις δικές τους επιδιώξεις, και δ) η Αγγλία η οποία όμως έκρινε θετικά το Βενιζέλο σαν "φιλελεύθερο ιμπεριαλιστή". **Το ερώτημα για το εάν η μικρασιατική εκστρατεία ήταν μια χαμένη εξ' αρχής υπόθεση θεωρούν ότι είναι δύσκολο να απαντηθεί.**

Υπήρχαν αρκετά θετικά στοιχεία για τη μικρασιατική εκστρατεία και πολλά αρνητικά. Αυτό που αναφέρουν οι συγγραφείς είναι ότι εάν ο Βενιζέλος δεν είχε χάσει τις εκλογές του 1920 ακόμη και εάν η ήττα ήταν αναπόφευκτη η διαχείριση της θα ήταν σαφώς καλύτερη και δεν θα γινόταν αυτό που έγινε. Είναι προφανές ότι όταν μία χώρα αναλαμβάνει ένα δύσκολο εγχείρημα όπως η μικρασιατική εκστρατεία και το Εθνικό μέτωπο διαρραγεί η προσπάθεια της επιβαρύνεται αφάνταστα. Οι μεγάλες πολεμικές επιτυχίες του 1912-1913 και το 1940-1941 σε συνθήκες Εθνικού διχασμού μιλούν από μόνες τους. Δυστυχώς οι δύο παρατάξεις των βενιζελικών - αντιβενιζελικών δεν είχαν καμία επικοινωνία και δεν εμπιστευόταν η μία την άλλη. **Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι ο Εθνικός διχασμός ήταν η κύρια αιτία της ήττας του 1922.** Η στρατηγική του Βενιζέλου τη περίοδο αυτή βασιζόταν στη συνεργασία με μεγάλες και ισχυρές χώρες για την επίτευξη των στόχων του. Θεωρούσε ότι η Ελλάδα - μόνη της - δεν θα μπορούσε να επιτύχει οπουδήποτε πράγματα. Οι αντιβενιζελικοί ηγέτες δεν είχαν τη διαύγεια του Βενιζέλου και τη κατανόηση που είχε εκείνος για τη λειτουργία του διεθνούς συστήματος. Θεώρησαν ότι μόνοι τους σε συνθήκες διεθνούς απομόνωσης θα μπορούσαν να επικρατήσουν των Τούρκων εθνικιστών του Κεμάλ. Και δυστυχώς όπως έδειξε η ιστορία απέτυχαν. Όπως αναφέρουν το 1935 ο Νίκος Ζαχαριάδης - γενικός γραμματέας του ΚΚΕ - με επιστολή του στο Ριζοσπάστη ανέφερε ότι η Ελλάδα πήγε στη Μικρά Ασία όχι σαν Εθνικός απελευθερωτής αλλά σαν ιμπεριαλιστική δύναμη όργανο των Άγγλων ιμπεριαλιστών. Το ΚΚΕ ήταν εξ' αρχής αντίθετο στη μικρασιατική εκ

στρατεία. Στις εκλογές του 1920 το ΚΚΕ συμπαράταχθηκε με τους αντιβενιζελικούς όχι βέβαια για λόγους αρχών αλλά για λόγους αντιπάθειας προς το Βενιζέλο. Ακόμη και σήμερα το ΚΚΕ δεν αντιλαμβάνεται ότι η μικρασιατική εκστρατεία είχε εθνοκαταλυτικό χαρακτήρα. Όμως υποστηρίζουν οι συγγραφείς το μεγάλο μέρος των λιποταξιών στον Ελληνικό στρατό στην Ιωνία λόγω κούρασης δεν μπορεί να αποδοθεί στην επιρροή του ΚΚΕ. Η πυρπόληση της Σμύρνης, αναφέρουν, έγινε το διάστημα 31/8/1922 - 15/9/2022. Σύμφωνα με όλες τις μαρτυρίες η πυρπόληση ήταν εσκεμμένη και καθοδηγείτο από το Τουρκικό στρατό. Η φωτιά διήρκεσε μία εβδομάδα και κατέστρεψε 43.000 ελληνικά σπίτια, 10.000 αρμενικά και 2.000 σπίτια υπηκόων. Μοναδική εξαίρεση στη συμφωνία Ελληνικών και ξένων πηγών για την εσκεμμένη πυρπόληση της Σμύρνης αποτελούν οι Τούρκοι που ισχυρίζονται ότι η Τουρκική ευθύνη δεν αποδείχθηκε ποτέ. Δύο άνθρωποι συνέβαλαν στη διάσωση εκατοντάδων χιλιάδων Ελλήνων που όμως δεν είναι γνωστοί σήμερα στην Ελλάδα. Ο πρώτος ήταν ο Άισα Τζέκινγκς μεθοδιστής πάστορας από τις ΗΠΑ. Ο δεύτερος ήταν ο Νορβηγός Φρίντχοφ Νάνσεν εξερευνητής της Αρκτικής, συγγραφέας, ακαδημαϊκός και διπλωμάτης τιμηθείς με το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης το 1922. Η Μικρασιατική καταστροφή, ισχυρίζονται οι συγγραφείς, αποτελεί γεγονός σύμφωνα με τα κριτήρια του άρθρου 2 της σύμβασης του ΟΗΕ του 1948. Αν και το 1922 δεν ίσχυε η σύμβαση αυτή για τη πρόληψη της γενοκτονίας οι απάνθρωποι διωγμοί των Ελλήνων (και των Αρμενίων) συνιστούν προσχεδιασμένη γενοκτονία (σύμφωνα με τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια που έθεσε μετέπειτα ο ΟΗΕ) του νέο-Τουρκικού κινήματος για να εξοντώσουν τα μη-μουσουλμανικά και μη-Τουρκικά στοιχεία που ζούσαν στα εδάφη τους. Έτσι ενώ το 1914 το 20% του πληθυσμού της Τουρκίας αποτελείτο από μη-μουσουλμανικά στοιχεία το 1922 (και πριν την ανταλλαγή των πληθυσμών) το ποσοστό αυτό είχε μειωθεί σε 2.5%. Οι ανθρώπινες απώλειες των Ελλήνων τη περίοδο 1912-1922 υπολογίζονται σε περίπου 500.000 άτομα. Ο αριθμός αυτός προκύπτει από τη διαφορά του αριθμού των Ελλήνων που ζούσαν στη Μικρά Ασία το 1922 σε σύγκριση με αυτούς που έφτασαν τελικά στην Ελλάδα. **Σχετικά με το ερώτημα εάν μπορούσε να είχε αποτραπεί η ήττα του Ελληνικού στρατού το 1922 και η μικρασιατική καταστροφή οι συγγραφείς αναφέρουν ότι είναι αδύνατο να απαντηθεί.** Δεν μπορεί επίσης να απαντηθεί το ερώτημα για το πια θα ήταν η τύχη των Ελλήνων της Ιωνίας σε διαφορετική περίπτωση ή εάν θα μπορούσαν να φύγουν ζωντανοί εγκαταλείποντας τις περιουσίες τους όπως συνέβη με τους Έλληνες της Ανατολικής Θράκης. **Το βέβαιο είναι όμως ότι ο Εθνικός διχασμός διευκόλυνε την ήττα και τη καταστροφή στην Ιωνία.** Το επίκαιρο αυτό βιβλίο - 100 χρόνια μετά τη μικρασιατική καταστροφή - προσφέρει σημαντική πληροφόρηση για μία περίοδο της ιστορίας που σφράγισε τη πορεία του Ελληνισμού. Οι συγγραφείς του, όντας ακαδημαϊκοί, παρουσιάζουν μία πολύπλευρη και κατά το δυνατόν αμερόληπτη παρουσίαση των γεγονότων της εποχής δίδοντας τη δυνατότητα στον αναγνώστη να κατανοήσει νηφάλια όλες τις παραμέτρους μιας ταραχώδους εποχής που κατέληξε στη μεγαλύτερη ίσως καταστροφή της Ελλάδας. Και ασφαλώς δεν είναι τυχαίο που το βιβλίο αυτό παραμένει στη λίστα των ευπώλητων βιβλίων στη χώρα για μεγάλο χρονικό διάστημα.

